

11. Mironov B. N. Razvitie grazhdanskogo obschestva v Rossii v XIX – nachale XX veka / B. N. Mironov // Obschestvennyie nauki i sovremennost. – 2009. – №1. – S.110–126.

12. Motroshilova N. V. O sovremennom ponyatii grazhdanskogo obschestva / N. V. Motroshilova // Voprosy filosofii. – 2009. – №6. – Rezhim dostupu: http://vphil.ru/index.php?id=41&option=com_content&task=view

13. Muhaev R. T. Politologiya: uchebnik. – M.: Prospekt, 2010. – 640 s.

14. Nersesyants V. S. Obschaya teoriya gosudarstva i prava. Uchebnik dlya yuridicheskikh vuzov i fakultetov. – M.: Izdatelskaya gruppa NORMA – INFRA • M, 1999. – 552 s.

15. Odintsova A. V. Grazhdanskoe obschestvo: proshloe, nastoyashee, budushee / A. V. Odintsova // Sotsialno-politicheskie nauki. – 1991. – №12. – S.40–48.

16. Reznik Yu. M., Reznik T. E. Grazhdanskoe obschestvo: teoretiko-metodologicheskie aspektyi sotsiokulturnogo analiza. V kn.: Mestnyie soobschestva: problemyi sotsiokulturnogo razvitiya: Sbor. nauchnyih statey / pod red. Yu. M. Reznika i N. I. Mironovoy. – M.: Nezavisimyyi institut grazhdanskogo obschestva, 2010. – 192 s.

17. Savinkov L. L. Nekotoryie podhodyi k osmysleniyu ponyatiya «grazhdanskoe obschestvo» / L. L. Savinkov // Vestnik OGU. – 2007. – №7. – S.101–105.

18. Chuykov S. A. Grazhdanskoe obschestvo kak faktor samoorganizatsii sotsialnoy sistemy: regionalnyy aspekt // Regionologiya. – 2007. – №2. – S.192–197.

19. Diamond Larry. «Rethinking Civil Society: Toward Democratic Consolidation» // Journal of Democracy. – 1994. – №3. – Vol.5. – P.4–17.

Bychkov N. N., Candidate of Philosophy, Associate Professor, Vinnitsa Trade and Economic Institute of Kyiv National Trade and Economic University (Ukraine, Vinnitsa), nika.1018@mail.ru

In search of certainty essential civil society

Modern understanding of civil society is ambiguous, controversial and of particular interest. That is why the article is devoted to one of the most pressing issues – defining the essential characteristics of civil society. Attention is drawn to contemporary debates about the essence of the concept of «civil society» and its place in social science. Attempts are being made on the basis of the study the controversial nature of civil society to find its essence and peculiarities of its formation at the present stage. The article contains the main features of civil society; it draws attention to a certain subordination of civil society spheres, due to unequal everyday interests of citizens.

Keywords: civil society, government, freedom, identity, society interests.

* * *

УДК 1:575

Культенко В. П.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, НУБіП України
(Україна, Київ), kultenko@ukr.net

Медведь Я.,
магістр факультету захисту рослин, екології
та біотехнологій, НУБіП України (Україна, Київ)

Харук В.,
магістр факультету захисту рослин, екології
та біотехнологій, НУБіП України (Україна, Київ)

ПРОБЛЕМИ БІОТЕХНОЛОГІЇ В СТРУКТУРІ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Досліджуються широкі можливості та потенційні загрози біотехнології з точки зору проблем біоетики, збереження біорізноманіття, моральної відповідальності вчених за наслідки своїх дій, питань біобезпеки, безпеки біотехнологічного прогресу. Сучасна людина, оволодаючи біотехнологіями, відкриває потенціал звільнитися від диктату природи, проте водночас наражається на небезпеку звести себе до ролі бога, не усвідомлюючи всіх потенційних небезпек, пов'язаних з використанням біотехнологій, з втручанням в геном людини тощо. В той час як навіть поверховий аналіз таких небезпек виявляє загрози для людини щодо обмеження її свободи, зміни її природи, створення біологічної напобезпечної зброї, виведення людей «різних сортів» тощо. Втручання в природний процес життя може привести до перенаселення Землі, а тому до комерціалізації права людини на життя, на народження потомства тощо. Генна інженерія безповоротно розмиває

кордони між штучним і природним світами і це вимагає від людини формування свідомого та відповідального ставлення до розпочатих нею експериментів над собою та усім світом.

Ключові слова: біотехнологія, біоетика, біобезпека, біотехнологічний прогрес, відповідальність вченого.

Однією з провідних наук сучасності є біотехнологія як сфера наукових міждисциплінарних досліджень, пов'язаних з вирішенням проблем людини та забезпечення життя на Землі. Біотехнології відкривають можливості для більш якісної взаємодії, головною ідеєю якої має стати єднання людини з природою. Біотехнологія – це галузь науки, яка вивчає можливості використання живих організмів для вирішення технологічних задач і створення нових живих організмів засобами генної інженерії. Як наука вона отримала своє визнання в другій половині ХХ століття. Під біотехнологіями розуміються не лише результати досліджень суміжних наук, а й чимала кількість технологій, які спрямовані на збереження біологічного різноманіття.

У цьому сенсі біотехнології перебували з людьми в різні моменти історії. Термін «біотехнологія» – це складне поняття, яке складається з двох частин – «біо» та «технологія». Перша частина терміну «біотехнологія» походить від грецького кореня «біос», який перегукується з давнім індоевропейським коренем «бей», що означає «життя» і «тварина». Термін «techne» в розумінні греків знаходився посередині між неврегульованими випадковими процесами і регулярними причинно-наслідковими зв'язками в природі. Техніка за своїм виробничим характером вважалася ближче до природи, ніж до випадку, вона була схожа на природу. «Techne» займало проміжне і сполучне становище між теоретичним знанням і повсякденним досвідом в античному світі. Таким чином, в розумінні технології одні більш тяжіють до досвіду, а інші до науки і філософії.

Немає підстав протиставляти культуру і техніку, вичерпуючи розуміння біотехнології виключно матеріальною сферою і не поширюючи його на духовну. Г. Спенсер, Г. Зіммель, К. Ясперс, А. Гелен бачили в техніці систему засобів для досягнення будь-яких цілей. К. Ясперс розглядав техніку через прагнення людини панувати, в тому числі і над природою. Ф. Дессаур тлумачив це явище в християнсько-платонівській традиції як продовження справи божественного творіння і як прояв винаходом прихованої ідеї. Гелен розумів даний феномен як об'єктивацію людської діяльності і як спосіб опосередкованої самоінтерпретації. У той же час в розумінні техніки присутній мотив досягнення людиною незалежності від природи для власної самореалізації і здобуття свободи. Таким чином, техніка є визначальним для людини способом буття, в якому не тільки задовольняються фізичні потреби, а й духовні (самореалізація, відкриття істини і т.д.).

Завданням статті є з'ясування проблем етичного порядку, яку виникають в результаті філософського дослідження широких можливостей біотехнології.

Біотехнології розвиваються по всьому світу, вони стимулюються суспільними потребами та інтересами. На їх розвиток впливають як потреби людей, так і потреби соціуму. Це важлива причина для встановлення меж біотехнологічної діяльності. Зміна соціальної

реальності за допомогою біотехнологій, вторгнення в порядок життя створює загрозу існуванню людини. З цієї причини біотехнологічна діяльність повинна бути вкрай обережною та обачною, інакше людині не вдасться уникнути серйозних негативних наслідків швидкого біологічного прогресу. Ризики в частині соціальних аспектів розвитку біотехнологій стосуються проблем біоетики, моральної відповідальності вчених за наслідки своїх дій, питань безпеки біотехнологічного прогресу.

Результати біотехнологічних досліджень можуть бути використані в немедичних і корисливих цілях, наприклад, як біологічна зброя або як інструменти соціального контролю чи як засоби для вдосконалення фізичних тіл, що в підсумку призведе до серйозних небезпек: зазіхання на свободу, безпеку як людини, так і всієї живої природи. Ще однією проблемою є те, що використання сил біотехнології в прагненні до «досконалості» є джерелом суспільного неспокою, який проявляється зокрема, в побоюваннях за природу людини, що грає роль Бога. Не випадково в творах фантастів, у ряду мислителів сучасності з'являється образ «постапокаліптичного майбутнього», сенс якого складає неспокій, що людина не впоралась з тією небезпечною грою, в яку так легковажно занурилася з головою. Ці побоювання змушують звернути увагу на питання, що означає бути людиною і діяти як людина. Існує реальний страх, що нова сила і людська здатність, що базується на науці, відкриває людині можливість переробити життя відповідно до власних фантазій, проте, зрештою, не впоратись з ними в реальності.

Важливо стіна буває етичне питання щодо гуманності використання людини як сировини для експериментів над її природою. Такі проблеми складають поле біоетики – інтегральної області знання про моральний бік діяльності людини в біології та медицині. На сучасному етапі біотехнології втручаються в природні проблеми зародження, протікання людського життя і його завершення. За допомогою науки можна створити як цілий новий організм, так і його окремі частини – тканини та органи. З'являється реальна загроза руйнування початкової біологічної основи, загроза всьому людському, що склалося в ході еволюції.

За досить короткий час гена інженерія опинилася на передовій наукового світу. З її допомогою можна втручатися в генетичний код людини і змінювати його. У разі лікування ряду спадкових проблем це може принести позитивні результати, але все-таки існує небезпека спокуси гри в бога. Організм, що взяв участь в генетичному експерименті, може ділитися інформацією з іншими. Результати подібних взаємодій здатні призвести до неконтрольованих мутацій. Таким чином, гена інженерія безповоротно розмиває кордони між штучним і природним світами.

Існують біотехнологічні експерименти, пов'язані з імплантацією в мозок електродів, які слабкими електричними впливами перешкоджають виникненню сонливості, створюють відчуття бадьорості, припливи енергії, сприяють зняттю напруги. Одна з актуальних етичних проблем біотехнології – це клонування людини. Клонування буває двох видів – репродуктивне (націлене на появу клону) і терапевтичне (для медичних цілей, розвиток ембріона обмежена терміном до 2 тижнів).

Револьюційною ситуацією в генетиці став вдалий експеримент клонування – створення штучним шляхом першого ссавця, овечки Доллі (тварини, отриманої з соматичної клітини). Цей дослід потряс уяву всіх, хто живе на Землі.

Біотехнології, безумовно, націлені у майбутнє. З цієї причини ми не можемо ставитися до нього нейтрально, однак не здатні оцінити цей феномен максимально об'єктивно. Біотехнологія в широкому сенсі є міждисциплінарною дисципліною, що спирається на знання властивостей живих організмів, а також протікання фізичних і хімічних процесів для вивчення і перетворення природи – внутрішньої і зовнішньої – задля вирішення теоретичних і практичних проблем. Біотехнологія, будучи породженими певною культурою, наукою, соціальним устроєм, в свою чергу змінила ці сфери. Біотехнологія як наукова галузь стала можлива з виникненням генетики, і вона перетворила біологію, зробивши її експериментальною. Біотехнології стали можливі завдяки певному соціальному порядку. Вони сколихнули всю релігійну проблематику, філософію, по-новому поставивши перед ними питання: «що є людина». Привабливість біотехнології полягає в обіцянці потенційного безсмертя і досконалості. Існує небезпека, що біотехнології використовуватимуться для проведення евгенічних проєктів в масштабі родини – «дитина на замовлення». При широкому використанні біотехнологій існує небезпека створення генетично різних класів.

Висновок. Таким чином, дослідження феномену біотехнологій в науковому, соціальному, культурологічному планах необхідні для розуміння специфіки цього явища і прогнозування подальших перспектив його розвитку. З причини складності й неоднозначності феномену необхідне досягнення міжнародного консенсусу щодо встановлення контролю над цим явищем. Якщо світовій науковій спільноті вдасться відповідально підійти до вироблення і застосування біоетичних норм і принципів для усунення вищеозначених актуальних «больових точок», то це створить передумови для того, щоб на основі безпечного використання подібних технологій, зробити, можливо, найзначніший в історії розвитку людської популяції якісний стрибок на шляху еволюції.

Список використаних джерел

1. Биотехнология // Большая Российская энциклопедия: в 30 т. Т.3. – М.: Научное издательство «Большая Российская энциклопедия», 2005. – С.528.
2. Буровский А. М. После человека / Т. Ю. Чеснокова // Пост-человек. От неандертальца до киборга: сб. ст. – М.: Алгоритм, 2008. – С.175–224.
3. Горохов В. Г. Понятие «технология» в философии техники и особенность социально-гуманитарных технологий / В. Г. Горохов // Эпистемология & Философия науки. – 2011. – Т. XXVIII. – №2. – С.110–123.
4. Касс Л. Р. Нестареющие тела, счастливые души: биотехнологии в погоне за совершенством [Электрон.ресурс]. – Режим доступа: <http://ecdejavu.ru/b-2/Biotechnologies-2.html>
5. Парис К. Техника и философия [Электрон.ресурс]. – Режим доступа: <http://philosophy.mitht.ru/paris.htm>
6. Ясперс К. Смысл и назначение истории / К. Ясперс; Пер. снем. – М.: Политиздат, 1991. – 527 с.

References

1. Biotehnologija // Bol'shaja Rossijskaja jenciklopedija: v 30 t. T.3. – М.: Nauchnoe izdatel'stvo «Bol'shaja Rossijskaja jenciklopedija», 2005. – S.528.

2. Burovskij A. M. Posle cheloveka / T. Ju. Chesnokova // Post-chelovek. Ot neandertal'ca do kiborga: sb. st. – M.: Algoritm, 2008. – S.175–224.

3. Gorohov V. G. Ponjatje «tehnologija» v filosofii tehniki i osobennost' social'no-gumanitarnyh tehnologij / V. G. Gorohov // Jepistemologija & Filosofija nauki. – 2011. – T. XXVIII. – №2. – S.110–123.

4. Kass L. R. Nestarejushhie tela, schastlivye dushi: biotehnologii v pogone za sovershenstvom [Elektron. resurs]. – Rezhim dostupa: <http://ecdejavu.ru/b-2/Biotechnologies-2.html>

5. Paris K. Tehnika i filosofija [Elektron. resurs]. – Rezhim dostupa: <http://philosophy.mitth.ru/paris.htm>

6. Jaspers K. Smysl i naznachenie istorii / K. Jaspers; Per. s nem. – M.: Politizdat, 1991. – 527 s.

Kultenko V. P., candidate of philosophical sciences, Associate Professor of Philosophy, NUBiPUkraine (Ukraine, Kyiv), kultenko@ukr.net

Medved U., Master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, NUBiP Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Kharuk V., Master Faculty of Plant Protection, Ecology and Biotechnology, NUBiP Ukraine (Ukraine, Kyiv)

Problems of biotechnology in the structure and philosophy of science

The article investigates the opportunities and potential risks of biotechnology in terms of issues of bioethics, biodiversity, scientist's moral responsibility for the consequences of their actions on security biotechnological progress. Modern human, mastering biotechnology offers potential to free themselves from the dictates of nature, but at the same time is in danger to bring itself to the role of God, realizing all the potential dangers associated with the use of biotechnology to interference in the human genome and so on. While even a superficial analysis reveals the dangers of such threats to human restriction on his freedom, change its nature, to create a biological weapon, removing people «of different varieties» and so on. Interference with the natural process of life can lead to overpopulation of the Earth, and therefore to commercialization rights to life, the birth of offspring and others. Genetic engineering irrevocably blurs the boundaries between the artificial and the natural world and this requires the formation of human conscious and responsible attitude to it initiated experiments on themselves and the world.

Keywords: biotechnology, bioethics, bio security, biotechnology advances, the responsibility of the scientist.

* * *

УДК 316.422:124.5

Meteleva T. O.,
Philosophy doctor, associate professor.
Deputy Director for Science, Leading researcher.
State institution "Institute of the World History
of the National Academy of Sciences of Ukraine"
(Kyiv, Ukraine), TyapaLyuka@yandex.ua

SYSTEM OF VALUES AS A FACTOR OF SOCIETY TRANSFORMATION: FUNDAMENTAL VALUES AND EXISTENTIAL VALUES

The article considers a link between the dominating system of values and the transformational capacities of communities. An overview of the evolution of teachings about the fundamental values and a comparison of the basic provisions of concepts by V. Lefebvre and F. A. von Hayek have allowed to give a definition and to theoretically substantiate the notion of the «fundamental values» underlying the adversarial types of moral and ethical systems. A review of the methodologies of research of the systems of values by G. Hofstede, H. Triandis, F. Trompenaars and S. Schwarz has enabled to reveal the differences of the fundamental values from other types (existential, political etc.) and the methodological incorrectness of equalling them. An analysis of materials of the European sociological research of values has revealed the fundamental systems of values appropriate to established democracies, post-socialist and post-Soviet countries. It is shown that with all their variability, in all European countries there is a common core of the fundamental values inherent in the First System dominating for open societies, which gives rise to a significant transformational potential of these countries.

Keywords: fundamental and existential values, moral and ethical system, sociological studies of values, society open and closed, transformational potential.

(стаття друкується мовою оригіналу)

The fact that human communities – ethnic groups, nations or countries can differ and really differ from each other by their cultural characteristics is evident. The fact

that they differ in the systems of values prevailing at certain cultural and historical periods is less evident because such distinctions are inherent rather to larger formations, such as geo-cultural regions, than to separate groups or countries. Examples can include such a well-established term as «European values» which is applied to the core values common to European countries and different from the systems of values of non-European countries. Though, whichever the list of characteristic features included into this term may be, all the researchers agree that a certain set of values common to Europe exists and influences the development of European countries and peoples. But such influence or such a connection of the current for the community system of values with transformational possibilities of separate countries or regions has scarcely been investigated, and is mainly postulated, i.e. being a priori the foundation for many researches it has not been supported by substantial analysis of explicit factual data.

At the same time, the prognostic potential for uncovering such a connection, in case its determining features are investigated, can be groundbreaking.

So, the aim of this paper is to exposure and ground theoretically the connection between the dominating system of values and transformational possibilities of communities. Such an aim requires determining and theoretical grounding for the notion «basic values», identifying their difference from other types of values; reviewing factual data bases of sociological surveys of values to determine their capability in discovering the prevailing basic values for a certain community; researching the connection between basic systems of values and transformational possibilities of societies.

For the first time, the attention to existence of basic systems of values was attracted, though indirectly, by Vladimir Lefebvre when he was investigating psychological mechanisms of people's behavior, reconstructing and simulating their motivation constituents by mathematical methods [4]. He established, exclusively empirically, that in similar situations of choosing the form of conduct, the behavioral orientations of representatives of the so-called «western world» (countries of Western Europe and North America) and «eastern world» (countries of Asia, countries with totalitarian regimes) are entirely opposite. V. Lefebvre called the type of behavior inherent to the representatives of «western world» (or using the terms of K. Popper, open societies) «The First Moral and Ethical System»; and, correspondingly, the opposite type, inherent to the representatives of «eastern societies» (or closed societies) was named «The Second Moral and Ethical System».

The First System is characterized by the impossibility to unite good aim and bad means, and by behavioral orientation for search of compromise and understanding. The Second System is characterized by the predominance of the principle «the aim justifies the means» and by confrontational behavior. The action, aimed at support and establishment of hierarchy of values, which the individual has, is experienced by this individual as a proper and positive one, and entails the increase of ego boost. The action, though aimed at obtaining of desideratum but not proper from the point of view of values, leads to decrease of self-estimation and psychological discomfort. So, the structure of experiencing certain facts, phenomena, actions, proper or not, by the individual is the basis for the self-